

SÖZ VE TASDİKTE TECRÜBİ BİLGİNİN KAYNAĞI

İ. Latif HACINEBİOĞLU¹

Öz

Tecrübi bilgi, bilginin kabul ve reddedilmesinde önemli bir yere sahiptir. Kur'an-ı Hakîm'in ortaya koyduğu hakikatlerdeki ifade, iddia ve yargıların hem ilk muhataplarını hem de ilk yansımalarını Nebevi hayatın içinde tecrübi bilgi yani yaşanmışlıklar olarak takip etmek mümkündür. Bu tecrübi bilgi, akıl yürütmelerde temel bir örnekendirme imkânı sunmaktadır. Hakikate ait ortaya konan doğruluk-yanlışlık değerlendirmeleri bu imkânlar üzerinde bilginin açık bir örneklemlenmesini sağlayabilmektedir. Tecrübi bilgi, varlık ve bilgiye ait sözlerin birer tasavvur ve hüküm olması açısından kavram ve akli yürütmelerin üzerinde anlam ve yorumların oluşturulmasında belirleyici olmaktadır. Bu açıdan Nebevi bilgi ve tecrübe, ifade, iddia ve yargı/hükümlerin delillendirilmesi, temellendirilmesi ve gerçekliğin belirlenmesi açısından çok önemli bir yere sahiptir.

Anahtar Kelimeler

Tecrübi bilgi, nübüvvet, argümantasyon, haklılama doğruluk değeri, tasdik-değilleme

SOURCE OF EMPRIC KNOWLEDGE IN WORDS AND CONFIRMATION

Abstract

Empric knowledge has an important place in the acceptance and rejection of knowledge. It is possible to follow both the first addressees and the first reflections of the expressions, claims and judgments in the truths revealed by Qur'an in the life of the Prophet as experiential knowledge, that is, experiences. This experiential knowledge provides a basic example of reasoning. The truth-false evaluations of the truth can provide a clear sampling of the information on these possibilities. Experiential knowledge is determinative in the formation of meanings and interpretations on concepts and rational executions in terms of being an imagination and a judgment. In this respect, Prophetic knowledge and experience have a very important place in terms of proofing, justifying and determining the truth of statements, claims and judgments.

Key Words

Empric knowledge, prohehood, argumentation, justification, truth-value, affirmation-negation

1 Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü, Mantık Ana Bilim Dalı öğretim üyesi (ilh@istanbul.edu.tr)

Gönderim Tarihi: 21.06.2022, Kabul Tarihi: 29.06.2022

Giriş

Sözün tasdik ve reddedilmesinde, tecrübi bilginin karar verme süreçlerinde etkisi oldukça etkilidir. Kur'an'ı siyerdeki yaşanmışlıklar üzerinden okuma, önemli bir vurguyu yeniden hatırlatır. Bazen Kur'an okunurken yaşanmışlık, açık tecrübi bilgi içeren siyer ondan ayrı okunabiliyor. Sözlerin, olayların, olguların tarihi okunduğunda da adeta ayetlerden bağımsız okunabiliyor gibi bir durum olabiliyor. Ayrı ve parçalı okuma ve anlama modern dönemin sıkıntılarını yansıtıyor. Bu unsurlar zihinlerde ayrı ayrı duruyormuş gibi gözükebiliyor. Bu okumaları, oluşan anlamları, bağlamları ve ilişkileri yeniden doğru yerlerine bağlamaya çalışmak, yeniden birlikte okumak önemli bir çabadır.

Bu yaklaşım esasında, Asr-ı Saadet'e bakıldığında Kur'an'ın yaşanması, Kur'an'ın hayat bulmuş halidir. Kur'an'ın nazil olma süreci, Rasulullah'ın (asm) hayatı; Onun (asm) hayatı da Kur'an'ın nazil olma ve anlaşılma sürecidir. Birbirinden bir an bile ayırlamayacak anlam, bilgi ve yaşanmış olmak bakımından bireysel ve toplumsal tecrübelerdir. Zaman zaman bilgi, olay ve olguları ayrı ayrı düşünmek; bağlamlarından, ilişkilerinden kopararak düşünmek gibi hatalara düşmek söz konusudur. Bu makalede tecrübi bilgi olması açısından Nebevi bilgi kaynağının bir delillendirme ve temellendirme zemini olarak vurgulanmasıdır. Bu durum, geçmişte yaşanmış 'tecrübe'nin, şu an için de canlı bir müşahede imkânı verebilen bir tecrübe olarak da görülmesi gerektiği vurgusunu da içermektedir.

Sıdk ve Kizb: Doğru ve Yanlış

Asr-ı Saadet canlı bir şahitlik olarak düşünüldüğünde, bugüne ait olan konular, tartışmalar ve vurgular ile o dönemde yaşananların tekrar edildiği görülebilir. O saadet asrındaki bütün güzellikler ya da sıkıntılar da, bugün yaşanan her hadisenin içinde başı, ortası ve sonunda da aslında Kur'an'la ilgili bir nükte, bir nokta ve bir anlam ile ilişkilendirilebilir. Olay ve olguların içinde değişen, gelişen bazen de farklılaşabilen o nükte, nokta ve anlamları takip etmek gerekiyor.

Bu açıdan bakıldığında da 'sıdk' ve 'kizb' yani doğruluk ve yanlışlık üzerine inşa edilen iman ve küfür muvazenesi meselesi aslında bi'setin, nübüvvetin en temel vurgusudur. İman ve küfrün taraflarının oluşması bu birbirine iki zıt anlayış ve uygulamaların üzerine kuruludur. Bu ise Allah'ın dostları ile düşmanları taraflarını oluşturur. Tarih boyunca her iki taraf da kalabalık olmuştur. İki tarafın da iddialarını sürdüren unsurları vardır. Bu tarafları iyi tanımak gerekir.

Sıdkı, doğruluğu ve hakikati temsil eden iman tarafının en güçlü unsuru peygamberlik müessesesinin son temsilcisi Rasulullah'ın (asm) insanlığın başında olarak durmasıdır. Bazen Peygamber'in sancağı (*liva-i Rasulallah*) ifadesiyle belki metaforik olarak da anlaşılabilir ama bunun bilgi ve uygulamalarla ilgili yönünü vurgulamak gerekir. Rasulullah'ın (asm) bilgi açısından ortaya koyduğu sadece davranış değil; bilgi, metot ve uygulama olarak da bir bütünlük içinde düşünülebilir. Nebevi kaynağı hayatın tüm unsurlarıyla ilişkilendirilen, yaşayan bir örnekleme (yaşayan Kur'an) olarak görmek gerekir.

Bu örnekleme belki kıyas yapılarıyla ilişkilendirilecek olursa, bilinenden bilinmeyen giden yöntemde, tümdengelim, tümevarım, kıyas-ı temsili, analogi üzerinden ele alınabilir. Rasulullah'ın (asm) hayatı her yönüyle buna deliller sunan bir kaynak olarak dikkate alınmalıdır. Özellikle kıyas-ı temsili denilen, tek tek tikel hadiselerin büyük ve bütün anlama ulaşmak için örnekler sunması söz konusudur. Tek tek her olgunun, tek tek her bir kavramın ve tek tek ilgilenilecek meselenin her birisinin bizatihi hem kendinin delili olması hem de büyük ölçekte delillerin birbirine destek olması imkanı vardır. Hakikatin ortaya çıkmasında tüm delillerin birbirini desteklemesi bir büyük delilin ortaya çıkmasını sağlar. Bu noktada Kur'an'ın hakikati ve nübüvvetinin hakikati denebilecek bu büyük resme, Asr-ı Saadette hem Rasulullah'ın (asm) hem de diğer insanların yaşadıkları tek tek hadiselerin her biri de birer delil olurlar. Her biri aynı zamanda birbirinin gücüne, imkanına ve ispatına destek olmaktadır.

Her bir delilin doğruluğu ve yanlışlığı veya kuvveti ve zaafiyeti, yani delillendirmedeki doğruluk tartışması süreçleriyle ilgili olarak, diğer delil ve iddiaların da dikkate alındığı birbirlerini destekleyen, açan, genişleten veya tam zıddı durumlar olabilir. Bu delillendirmeler kendi örgüleri içindeki ilişkileri açısından irdelenmelidir. Bu delil ve ispat iddialarına bakıldığında da tek tek her birinin doğruluğu kadar, bir argüman bütünlüğü içinde tamamına ait doğruluk değerini de ortaya koymak gerekmektedir. Mesela, Rasulullah'ın (asm) hayatındaki en küçüğünden –bazen göz ardı ediliyor olabilir– en büyük sayılabilecek söz ve uygulamalar hem tek tek ele alındığında hem de bir bütün olarak değerlendirildiğinde O'nun (asm) ve iddiasının doğruluğunun tasdikine, yani genel ifadesiyle imana bir delil, bir işaret, bir remiz ve bir açıklama oluyor. Bu değerlendirme süreci dinamik bir akıl yürütme etkinliği olarak da görülebilir. Her bir delilin birbirini hem açımlayan, hem denetleyen hem de bir doğruluk değerinin diğer delilin doğruluk değeriyle birlikte irdelenmesi olarak görülebilir.

Nebevi iddiaların karşısındakiler için de durumun böyle olduğu düşünülebilir. Küfrün iddia ve temsilcilerinin isimleri, unvanları ve düşünce tavırları doğru tespit

edilmelidir. Reddin, yalanlamanın, kabulü reddetmenin çok sayıda temsilcisi bulunmaktadır. Ebu Cehiller, Ebu Lehebler veya tarihi figürler olarak Firavun, Nemrut, Şedatlar gibi kimi kahrından kimi menfaatinden kimi de sırf nesep, soy sop çatışmasına dayalı çok sayıda karakter hatırlanabilir. Burada farklı tavırlar izlenebilir. Yani hakkı görmezden gelme manasında küfür için de, hakikate şahit olup tasdikleme manasında iman için de böyledir. Bir tarafta Rasulullah'ın (asm) hayatı ve onun hayatının doğrudan şahitleri olan sahabelerin inanç ve davranış modelleri; Hz. Ebu Bekir'in (ra), Hz. Hatice'nin (ra), Hz. Ayşe'nin (ra) hepsinin ayrı ayrı örnekleme unsurları vardır. Küfürde de aynı şekilde bir silsileler, halkalar ve ilişkiler ağı düşünülebilir. Yani Ebu Leheb yalnız değildir; eşi de oradadır, ailecek oradadırlar. Firavunun *Mel'e'si* (iddialarını destekleyici gruplar olarak) Hamanlar, Şamanlar, Karunlar da onunla birlikte. Her biri ayrı birer 'sıdk' ve 'kizb' örneği sunan bu tarihi figürleri hatırlamak, tasdik ve red üzerinde ' tarafların' nasıl iddia örneklemleri oluşturduğuna verimli inceleme alanları sunmaktadır.

Günümüzde iman ve küfür arasındaki vurguları anlamaya çalışırken mesela Rasulullah'ın (asm) en büyük özelliği olan sıdkı yani sadece doğruyu söylemesi ve dosdoğru olması hatırlanmalıdır. Sahabelerin Rasulullah'ın (asm) sözünün ardından "*sadakte ve natakte ya Rasulallah!*" yani hakka ait sadece doğruyu, hakikati söyledin demeleri bu anlamı vurgulamaktır. Bu sözün karşısındakiler, buna itiraz edenler ise önce bu 'söz'e itiraz etmek istiyorlar. Yani sözün doğruluğuna itiraz edecekler. Fakat sözün yanlışlığını gösterecek, itiraz edecek bir şey bulamıyorlar. Mesela "Bu sözler saçma sözlerdir" diyemiyorlar. Vahiy olarak söylenen sözün aksini göstermeye, aksini ispatlamaya güçleri yok. Sözün gücü üzerinden temelli, güçlü ve geçerli bir delil gösterme imkânları bulunmuyor.

İnkârcılar (ve açıkça redlerini ortaya koymaya cesaret edemeyen münafıklar) Kur'an'ın ve onu beyan eden Rasulullah'ın (asm) sözlerinin sıdkını reddetmeye dair delil getirmekte zorlanmışlardır. Aslında daha kolay olabileceği düşünülecek 'delilin yanlışlığını' gösteremedikleri için mantıkta *makbulat'*ın yanlış kullanımı olarak sözün doğru olmasına değil de sözün sahibine, sözü söyleyene saldırmayı denemeye çalışıyorlar. İçlerinde yaşayan Rasulullah'ın (asm) şahsını oldukça iyi bilmelerine rağmen daha zayıf olan bu yolu kullanmaya mecbur kalıyorlar. *Muhammedü'l-Emin* lakabı, İslam sonrasında kullanılmaya başlanan bir sıfat değildir. Uzaktan yakından Onu (asm) tanıyan herkesin, güvenilirliği hakkında olumlu şahitlik edeceği bir şahsiyettir. Bu güvenilirlik bilgi denetlemeleri için en temel özelliklerinden birini oluşturur. Hayatı göz önünde apaçık olan, doğru söyleyen, güvenilir, dürüst bir insandır. Yani sadece sözü

değil bütün davranışları, bütün yapıp ettikleri de hakikatle ilgili olarak belirgin bir kişidir. Dolayısıyla söze vurgu yapamayanlar yine de bunun üzerinde bir deneme yapıyorlar. Bu tavır onların söyleyecek delilli sözleri olmadığının da bir göstergesidir.

Delilli sözleri oluşturamayıp söze karşılık veremeyenler çaresizce hakikate ait 'söz'ün duyulmasını engellemeye çabalamıştır. Ayetteki "İnkâr edenler dediler ki: Bu Kur'an'ı dinlemeyin. Baskın çıkmak için o okunurken yaygara koparın"² ifadesi böyle bir çıkmazı işaret eder. Söyleyecek sözleri olmayanlar vahyin dinlenmesini engellemeye çalışmıştır. Bundan dolayı söze karşılığın yaygaraya, gürlüğü patırtı çıkarmaya ve en nihayetinde savaşa dönüştürüldüğü görülmektedir. Söze söz ile karşılık verilmediğinden reddin fiziksel şiddete evrildiği izlenebilmektedir. "Muâraza-i bi'l-huruf mümkün değildi, muhaldî. Onun için muharebe-i bi's-süyufa mecbur oldular."³ Yani söz ile karşılık veremeyince itirazları, mücadeleleri savaşa dönüşmüştür. Fussilet suresinde anlatılan durum artık inkârcıların söze itiraz edemeyeceklerini ilk anladıkları durum olarak görülebilir.

İddia sahibi, sözü doğru olduğunda daha sükûnetli olması gerekir. Sözdeki hakikatin doğruluğunun ezeli gücüne Kur'an'da sürekli hatırlatmalar bulunuyor. Rasulullah'ın (asm) elindeki, dilindeki hak olduğu dolayısıyla hiç acele etmeye, dilini acele ettirmeye (*La ta'cel lisaneke*) gerek olmadığı; hakkın tüm yanlış, eksik ve zayıf iddialar karşısında üstün olduğu hatırlatılıyor. Rasulullah'ın (asm) vahiy gelirken de onu tebliğ ederken de sükûnet vurgusu dikkat çekiyor. Buna karşı gelenler temellendirilmiş, delillendirilmiş sağlam karşılıklar verememiştir. Bu karşılığı akli ve hissi olarak veremediklerinde, veremeyeceklerini anladıklarında yaptıkları itham, iftira ve sözü bastırmaya çalışmak olmuştur. Nasıl bastırılacak? Ayetteki ilginç durum, *lağv* kelimesi boş söz, lakırdı, kuru gürlüğü anlamıyla ifade ediliyor. Fussilet suresindeki bu vurgudan anlaşılabilir; insanlar hissetmişler bu sözlerde hakikat var, bir hakikat parçası var ve vahye yönelecekleri, tam kulak verecekleri sırada etraftan onları şaşırtmaya çalışan, engel çıkarmaya çalışanlar var. Bu çaresiz çabalar dikkat dağıtmaya da yol açabiliyor. Bu yolla baskın gelmeye çalışma etki de meydana getirebilir ama bu şekilde davrananların ümitsizliğini de gösterir. İnkârcılar için yine ümit yoktur aslında ama bu da bir denemedir. Ve bu denemeler günümüzde de tekrar tekrar çeşitli yol ve yöntemler ile sürdürülüyor.

Kur'an'ın hakikatinden insanları uzaklaştırmak için o gün yapılan bütün durumlar, Kur'an'ın bahsettiği bütün bu tavırlar, yaklaşımlar, vaziyetler söze kulak kapama, sözü

2 Fussilet 41/26.

3 Bediüzzaman Said Nursi, *Sözler* (İstanbul: Söz Basım Yayın, 2012), 495.

yok sayma, sözü bulandırmaya çalışmak gibi çabalar, geçmişte olduğu kadar bugün de kıyamet kopuncaya kadar da böyle sürecektir. Doğruluk karşısında duyarsız kalma, görmezden gelme, onu reddetme, yok etmeye çabalama her zaman devam edecektir. Hakikat sözünü perdelemeye çalışanlar ya da o sözün yanlış anlaşılması için çaba sarf edenler her zaman olacaktır. Hakikat sözünün yanlış ya da eksik anlaşılmasının veya saptırılmasının türlü yöntemleri uygulanmaya devam edecektir. Bu yöntemlerin bir kısmı küfrün, şirkin, nifakın keşfettiği yollar bir kısmı da zamanın ruhuna uygun üretilen yöntemlerdir. Mesela sözün bir kısmını alıp bir kısmını dikkate almamak; sözün anlamını bozmak, apaçık olanı reddetmek gibi daha pek çok örnek verilebilir. Doğruluğa ve hakikate dair sözlerin söz olma mahiyetiyle ilgili Kur'an'a ve Rasulullah'a (asm) ait o günkü vurguların bugüne ait izlerini aynen takip etmek mümkündür. Bu açıdan oldukça canlı ve dinamik bir seyirden söz edilebilir.

'Söz'ün Hakikatine Dair Taraflar

Asr-ı Saadette yaşanan olaylar ve olgular, kullanılan kavram içerikleri ve yaklaşımlar tüm zamanlarda yaşanabileceği için Kur'an-ı Hakîm onlar üzerinden bütün zamanlara konuşmaktadır. Bugünkü modern ifadeyle bir önermeyi konuşmak, bir iddiayı konuşmak, ifadeyi, yargıyı konuşmak ve ardından bunların bir öncül olarak kullanılması, o öncülden akıl yürütmeye dönüştürülmesi ve bunun bir argüman olarak kullanılması sürecini takip etmek gerekir.

Düşünce kurulmaya önce bir sözle başlanıyor ve bu sözün -kaziye ve önerme denilebilir- bir akıl yürütme sistemi içinde anlaşılması gerekiyor. Rasulullah'ın (asm) peygamberlik iddiası ve ilanı da bu çerçevede düşünülebilir. Ona karşı ortaya atılan itham ve iftiralar da peş peşe sıralanıyor. Söze karşılık verilemediği durumda ise sözün sükûnetle meydan okumasına karşı aldatma, saptırma, gerçeği örtme, iftira ve geçersiz suçlama gibi yollara başvuruluyor. Hâlbuki yapılması ve söylenmesi gereken iddianın, ifadenin, yargının yani tasdik in yanlış olduğunu göstermektir. Önerme ve açık delillendirmeler ile söz çürütülemezince başka hatalara başlanıyor. Bu hatalarda Rasulullah'ın (asm) sıdk ile söylediği ve gösterdiği hakikati yok saymamanın getirdiği caresizlikler görülmektedir.

Tûr suresinde hakikate ait bir söze karşı iddialarının temelsiz ve geçersiz iddialar olduğu ifade ediliyor. Bunlar dayanaksız dolayısıyla geçersiz ve birbirini desteklemeyen iddialardır. Hak iddialar birbirini desteklerken küfrün ve inkârın iddiaları ise birbirini desteklemiyor. Rasulullah'ın (asm) ağızından ayet olarak çıkan bir söz kendi

sözlerini ve diğer tüm ayetleri tasdik ediyor. Rasulullah'ın (asm) kendi ifade, iddia ve yargıları ile Kur'an arasında da hiçbir tutarsızlık olması mümkün değildir.

Günümüz anlayışları ile tutarsızlık olarak iddia edilen meselelerin metin, bağlam, anlam ve değer çerçevesinde izahları ve açıklamalarını yapmak mümkündür. Bunu hem ilkeler bağlamında hem de teorik ve pratik uygulamalar ile takip etmek mümkündür. O günkü inkârcıların ciddi itiraz uğraşlarına rağmen Kur'an ve Rasulullah (asm) sözünün kendisiyle ilgili böyle bir çelişki durumunu, geçersizlik durumunu ortaya koyma imkânı bulamıyorlar. Bunu bulamayınca da yani şahsa dair, zatına dair uydurdıkları akıllarına gelen birbirinden ayrı ayrı iddialar ortaya çıkıyor. Rasulullah'ın (asm) her sözü birbirinin doğruluğunu, geçerliliğini ve tutarlılığını destekliyor. İnkâr edenler "Sen geçen böyle demiştin, şimdi değiştirdin!" şeklinde bir iddiada bulunamıyorlar. Elbette günümüzde de çelişki ve tutarsızlık olduğu iddiasında olanlar bulunmaktadır. Ama eğer o günlerde böyle bir durum yakalanabilmiş olsaydı onun üzerinden iddialar devam edebilirdi. İnkârcılar böylesi 'bir açık' görseydiler, zaten başka bir başka yola başvurmalarına gerek duyulmazdı.

Rasulullah'ın (asm) kâhin, mecnun, sihirbaz, sapkın, şaman ve şair olmadığını o gün şehirdeki, çarşıdaki, sokaktaki herkes biliyor. Onun (asm) iddia halde olma ihtimali hiç tecrübe edilmemiş. Çünkü o dönemde bu tarz karakterler var ve mesela herkes kâhinlerin ne iş yaptığını, nasıl kişiler olduklarını biliyor. Kâhinler, enteresan haberler veriyorlar; bazı dedikleri tutuyor, bazı da tutmuyor. Onlar çok başka işler ve hedeflerle meşguller. Rasulullah'ın (asm) hayatında onlarınkine benzer bir duruma ne nübüvvet öncesinde ne de nübüvvet sonrasında rastlanıyor.

Rasulullah (asm), vazifesine yani ilk tebliğine ailesinden ve en yakınlarından başlıyor. Ailesini, yakınlarını Ebu Kubeys Dağı'na topladığında Ebu Leheb de orada ve bu davete uyuyorlar. Rasulullah (asm) "Size bir haber versen inanır mısınız?" dediğinde istisnasız herkes ortak bir kabul ile "İnanırız, dağın ardından ordu geliyor desen hemen kalkar hazırlanırız" şeklinde yaklaşıyor. Onun (asm) tarafından getirilen haberin gerçek olacağını, Onun (asm) sözünün sadık olduğunu bütün insanlar biliyor. Kâhin, mecnun ve sapkın olamayacağına herkes şahitlik yapıyor. Yine de o anda ve sonrasında bazıları hakikate ait sözü geçersiz hale getirmeye çalışıyorlar. Hatta şahsı çürüterek iddiayı çürütebilmek için bu iftiralara şairlik de ekleniyor. Mesela şairler enteresan insanlar; hakikatine bakıldığında şairler deli değiller, akli başında insanlar olarak kabul ediliyor. Ama hayal gücüyle konuşuyorlar, duygu durumları yüksek, imgeleri coşkulu ama hakikatin doğruluğunu bilme ve ifade etmede her daim gerçek, tutarlı ve sürekli olamayabiliyorlar. Halbuki Rasulullah (asm) yüksek sözler söyleyebiliyor ama

ne şair, ne mecnun, ne kâhin, ne sihirbaz; hayatında bu sıralanan özellikleri andıran hiçbir bir örnek vermek mümkün değil.

Bu söylenenlerin hepsi farklı karakterler ve o gün bu karakterlerin hakikat karşısındaki pozisyonları biliniyor. O karakterlerin karşılığını bugün için aradığımızda acaba neler görebiliriz? İfade, iddia ve yargılar açısından üzerinde düşünülmesi gereken bir durum söz konusudur. Acaba herhangi bir gelen yanıltıcı, yönlendirici ve sahte bir haber buna benzemekte midir? Şairin bazen hakikatin önüne geçebilen söz oyunları, sahip olduğu ikna ve etki gücünün karşılığı medya mecraları olabilir mi? Kâhinlerin karşılığı, bazen savlarını gerçeklik yerine konumlama iddialarına dönüştürebilen bazı bilim adamları olabilir mi? O uçların bugünkü karşılıklarını aramak, analiz etmek gerekiyor. Çünkü o gün için iddiaların, yargıların dilini bu profiller üzerinden incelerken karşıtlıkları üzerinden günümüzün doğru-yanlış ve bunun üzerine inşa edilebilecek iyi-kötü, güzel-çirkin gibi ikili kabul ve tasdikleri her bir düşünme zemininde takip etmek gerekmektedir.

Söz ve Tasdiki Perdeleme

Tasdikler açısından, bazen hükümler arasındaki bir kısım kavramsal ve yargıya ait benzerlikler yanlış akıl yürütmelere ve sonuçlara yönlendirebilmektedir. Mesela din hakkındaki “bütün dinler aynı, bütün sözler aynı, din adına söylenen iddia ve yargıların hepsi aynı” gibi bir yaklaşım, zihni bu ‘benzerliklerin’ hepsine dair bir toptan hüküm çıkarmaya götürebilmektedir. Kendi olay, olgu ve sahneleri içerisinde, İslamın tüm ortaya koyduğu kavramları ve argümanları Kur’an’da işlenen ‘dil’ üzerinden takip mümkündür. Bu noktada “Kur’an’ı Arapça indirdik” derken Arapçada onu anlayan, dinleyen ve işitenler ve böylece kabul ve reddedenler bulunmaktadır. Kur’an’ı işitme ve duymanın ise anlamının birinci kapısı olarak düşünülebilir. Türkçede de “işittin mi” dendiğinde “anladın mı” manasında da kullanılır. İşitme, anlamının önemli bir unsurudur. Dolayısıyla Kur’an’ın dinlenmemesi, işittirilmemeye çalışılması anlaşılmasının engellenmesinin de başlangıcı oluyor. Söze muhatap olup dinlenmeye başladığında ise idrak ve tasdik süreçleri başlamaya ve gelişmeye devam etme imkanı bulabiliyor.

Rasulullah’ın (asm) en büyük daveti, hakka ait olanı tebliğ etmek, bildirmektir. Tebliğ edici ve uygulayıcısı olarak sunduğu hakikate davet ediyor. Bunun karşısında yer alan küfürdeki durum ise oldukça zor bir pozisyonudur. Bazen “kâfire kâfir demek” gerektiği söylenebiliyor. Bu bir aşağılama veya hakaret gibi düşünüldüğü için bu

dilin değiştirilmesi ifade ediliyor. Doğrusu Kur'an bilgi ve tasdik arasındaki ilişki üzerindeki dili dönüştürmüştür. Tahkir etme manası düşünüldüğünde de durum böyle düşünülebilir. Kur'an'ın kendi kurgusu içinde kavramları dönüştürmüş, değiştirmiş ve bir anlam bütünlüğü içinde kullanmıştır. Kabul ve tasdik açısından da doğruluk ve yanlışlık açısından da böyle olduğunu düşünmek gerekir. Mesela münafık, zındık ve küfür kavramları ve karşıtları gibi veya bilmek ve cahillik kavramlarında takip edilebileceği gibi.

“Küfür” kavramına sözlük anlamı “çiftçinin toprağın altını üstüne kapatması” olarak görülebilir. Kur'an zemininde ve Rasulullah'ın (asm) hayatında özel bir dille, özel bir kavramsallaştırmayla kullanılıyor. Dolayısıyla birisi küfür yaptığı zaman yani gerçeği örtmeye çalıştığı zaman; imanın karşısında küfrü koyunca şu mana takip edilmiş oluyor: yani hakikat görmezden geliniyor, onun üstü örtülüyor, görmezden gelinip haksızlık ediliyor denilmiş oluyor. Bu anlamda kavrama bakıldığında bir düşmanlaştırma ve hakaret yerine anlayan için daha ağır bir vurgu ile hakikatin bilgisinin ve gerçeğin görmezden gelindiği hatırlatılıyor.

Anlam, bilgi ve değer açısından karşıt iki kavram mesela iman ve küfür karşı karşıya konulduğunda imanda acaba küfürden bir pay var mıdır? Tasdik, kabul ve ikna olma açısından doğruluk ve hakikati apaçık ortaya koyma olan “iman”da, mümkün olmamasına rağmen “küfür”den kavramsal ve yargılar açısından bir eser, etki ve izin olup olmadığı sürekli denetlenmelidir. Acaba iki kavram arasında netleştirilmeyen, kapatılan, gizli kalmış unsurlar olabilir mi? Hakikate ait kavram ve üzerine inşa edilen hükümler örtülüyor olabilir mi?

Hükümün Anlaşılmasında Tasdik

Kur'an'ın gündeme alınması metin, anlam ve bağlam gibi hükmü taşıyan unsurların tümüyle ele alınmasını gerekir. Bütün yönleriyle gündeme alındığında akla gelen ahkâm, hükümün açık ifadesi olmakla birlikte tüm kavramsal ve hükme ilişkin unsurlar da orada yer alır. Maide suresindeki “Allah'ın indirdiğiyle hükmetmeyenler” ile ilgili işaret edilen aslında bu anlama girmeyen veya giremeyenlere ait “hüküm”ü idrak edemeyenlerle ilgili bir problem olarak görülebilir. İdrak edilemeyen tasdik de edilemiyor, dışarıdan öyle gözüküyor olması bunu değiştiremiyor olabilir. İdrak edilemeyen imanî herhangi bir meseleyi, bir tasdiki mesela Allah'ın varlığıyla ya da kâinatı, insanı ve her şeyi kudret, irade ve ilimle yaratmasıyla ilgili manalarla ilgili, açılması gereken birçok noktayı tekrar hatırlamak gerekir.

Kur'an'ın anlamlarının açılabilmesi ve tasdik edilmesiyle ilgili bütünlüğe genel itibarıyla 'iman' denebilir. O yüzden herhangi bir ayeti göz ardı etmek veya reddetmek iman açısından sorun teşkil etmektedir. İlave olarak Kur'an siyer üzerinden tecrübelerle dayalı okunduğunda da durum bu yöndedir. Rasulullah'ın (asm) kendi, ailesi ve kendinden sonraki sahabeler, tabiin, tebe-i tabiin, evliya, asfiya ve âlimler hepsi o tecrübeyi aynı mana üzerinden tekraren destekliyorlar ve bütünlüğündeki delilin ve tasdikinin kabulüne herkesi davet ediyorlar.

Anlam, bilgi ve değer açısından iman temellendirmesi, gerekçelendirilmesi ve tasdikleri karşısında küfrün durumu nasıl anlaşılabilir? Bu bazen "Ben bunu kabul etmem" naifliğine indirgenebilmektedir. Bu reddin ve inkârın da bir iddiası olmasına engel olmaz. Kur'an ve Rasulullah'ın (asm) üzerinden ifade, iddia ve yargıların tamamını kabul etmemek gibi bir iddia söz konusu olsa da bu iddiayı temellendirecek bütüne dair ispatın ortaya konduğunu göstermek zor olabilir. Parçalı örneklere bakıldığında mesela peygambere kâhinlik suçlaması düşünüldüğünde şairlik ithamı ile arasındaki farkı belki göz ardı etmeye çalışarak bir beklenti oluştuğu gözlemlenebilir. Reddedişler, itirazlar, inkârlar birçok yönüyle birbirini iddia ve yargı açısından desteklemediği düşünülebilir. Bir itiraz, bir başkasının itirazını desteklememektedir. Kâhindir iftirasını atan, şairdir iftirası atanın iddiasını bilgi ve doğruluk değeri açısından desteklemiyor. Bütüne bakıldığında birbirinden ayrı ayrı iddialar ve yargılar olduğu görülmektedir. İddianın gücü, kesin delil olma ve argümana kuvvet verme açılarından birbirlerine destek vermemektedir. Bu iddialarda kullanılan farklı gerekçeler üretiyor olunması bir yönüyle önemli bir hakikatsizliği işaret etmektedir.

Hakikat varsa buna birtakım kişilerin türlü vehim ve hezeyanla itiraz etmesi, bin bir türlü iddia ve yargılarla yok sayması, gözünü kapaması, evirip çevirmeye çalışması hakikati değiştirmemektedir. Bazı zamanlarda hakkı ortaya koyan sözlerin ve seslerin fark edilemiyor olması onların hakikatinin anlam, bilgi ve değerini azaltmamaktadır.

Kur'an'ın ve bunun Rasulullah'ın (asm) hayatındaki uygulamalarına karşı yapılan kavramsal ve argümantatif itirazlara bakıldığında doğrudan veya dolaylı cevaplarını yine Kur'an'da ve Nebevi söz ve eylemlerde takip etmek mümkündür. Her iki tarafıyla bu iddia ve cevapların bugüne bakan karşılıkları da aynı izler üzerinden takip edilebilir. Bugün bu iddia ve cevapların bazıları diğerlerine göre etki ve yaygınlık açısından daha fazla öne çıkabilmektedir. Bu vurgular modern dönemlerde çok hızlı bir şekilde yer değiştirebilmektedir. Kur'an'ın ve Rasulullah'ın (asm) hayatıyla ortaya koydukları

üzerinde ortaya atılan ve bazen gündem olup yöne çıkan iddiaların ve itirazların köklerinin Asr-ı Saadette görülmesi mümkündür.

Sadece Rasulullah'ın (asm) değil diğer peygamberlerin de örnekleri önemli yaşamışlıklar olarak birer anlam, bilgi ve değer sunmaktadır. Mesela Nemrut ve Firavunun, Hz. İbrahim (as) ve Hz. Musa'ya (as) itirazlarında olduğu gibi.⁴ Nemrut ve Firavun tanrısal güç oldukları iddialarıyla rızkı ve hayatı kendilerinin sağladığını düşünmektedirler. Her ikisinin de "Ben verdim" dedikleri zaten verili olanlardır. Kendi kudret, irade ve ilmiyle yapıldığı iddia edilen durum hakikatte kendilerine dayalı olmayan durumlar, gerçekliğe aykırı olan mantık hatası içeren iddialardır. Buna karşılık mesela Hz. İbrahim (as) Nemrut'un iddiasının temelsizliği ve geçersizliğine dair şöyle yaklaşıyor: "O zaman güneşi doğudan değil batıdan doğursaydın." Bu tarz iddialar hep var olagelmıştır.

Bu tartışmaların içine girmeyip dışarıdan yüzeysel bakıldığında hakikat karşısında mesela Agnostizm açısından iki tarafın da haklı tarafları olduğu, bunların aslında 'eşit' bilgi düzeyine sahip iddialar olduğunu savunarak olgu, bilgi ve değer arasında bir tercih yapamayanlar bulunabiliyor. Aslında hakikat açısından iki iddia tarafı açısından bir eşitleme söz konusu değildir. İmanın ortaya koyduğu delillendirme, temellendirme ve gerçeklik kabulü karşısında zayıf, geçersiz ve tutarsız kabuller çürütülmeye her daim mahkûm olmaktadır. Bazen geçici olarak zahiren bu iddiaların hakikat karşısında 'üstün gözükmeye' durumu olabiliyor. İlk Müslümanların ve dahi dünya ölçeğinde İslam coğrafyasının zahiren zayıf, güçsüz gözükmeleri yanlış algılamalara yol açabiliyor. Bu algı ne peygamberlerin hayatlarında ortaya koyduğu hakikatler ve uygulamaların doğruluk değerini ne de Rasulullah'ın (asm) tebliğ ettiği söz, anlam ve bilgi değerini azaltabilecek bir özelliğe sahiptir.

Almanca 'söylem üstünlüğü' anlamına gelen *deutungshoheit*, sözün gücüne dair bir kavramdır. Argümanlar hakikati temsil etmede güçlü oldukça, argümanlar hakikati göstermeye yaklaştıkça diğer iddialar zayıflıyor, geçersizleşiyor ve anlamsızlaşıyor. Hakikat karşısında söylem ve iddiaların bir kısmı geçersiz vehimlere bir kısmı şahsi beklentilere dayalı oluşabilirken bir kısmı da apaçık delilsiz ve temelsiz olarak ileri sürüldüğü görülebilir. Söylem üstünlüğünün bu açıdan iddia ve yargının dayandığı hakikatin gücüne bağlı olması gerekiyor. Rasulullah'ın (asm) hayatı hakikate davet ve bunların uygulamaları ile geçiyor. Bu arada Rasulullah (asm) inkârcılara davetten

4 Bakara 2/258, Şuarâ 26/18-33, Tâhâ 20/57-69 vd.

de hiç vazgeçmiyor. Elbette her davette olduğu gibi bu davete de ‘icap edilebilir’ veya ‘edilmeyebilir’. Davet kabul eden veya etmeyenlere bağlı olmadan ya da onların oluşturma pozisyonlarından bağımsız devam eder.

Tarih boyunca Kur’an ve Rasulullah’ın (asm) söz ve uygulamalarının nasıl önerme alanları oluşturduğunun öncelendiğini söyleyebiliriz. Önermenin iddiası açısından mutlak-mukayyet, umum-husus, hakikat-mecaz –bu tartışmalara girmeden– aynı zamanda birer anlama ölçüsü ve sistemidir. Sözün iddiasının olması ve bu sözün delillendirilmesi, temellendirilmesi ve gerçekliğinin aranması gerekmektedir. Bu arayış “Hak daima galiptir ve başka bir şey ona galebe edemez” (*El-Hakku yağlu, vela yuğla aleyh*) anlayışına dayanmalıdır.

Mantık ilminde yer alan bir tartışma vardır; ‘olumlu önerme’lere (*kaziye-i mucibe, affirmative proposition*) iddia ve yargıda daha öncelik verilmesi ve güçlü olmasıyla ilgili olarak. İddiada “Bu böyledir” demek daha güçlü bir argüman olarak doğruluk-yanlışlığı belirgin bir şekilde takip edilebilir. “Bu böyle değildir” denildiğinde ise bu değillemenin hangi yargının değillemesi olduğunun belirginleştirilmesinin açık hale gelmesi gerekir. Bu mananın devamı olarak *affirmative* önerme, Arapça *kaziye-i mucibe* yani olumlu önerme denildiğinde bir iddia, yargı, hüküm ileri sürülüyor: “Allah var”, “Ahiret var”, “Kur’an Allah’ın kelimadır” bu tarz önermelerdir. Bu önermelerin aynı zamanda bedihi önerme yani apaçık önerme olduğu da tartışmanın başka bir boyutudur.

Kur’an’ın ve Rasulullah’ın (asm) bedihi olması, açık önermenin aynı zamanda bedahete giden bir yönünün olması söz konusudur. Bundan dolayı peygamberlerin sözleri, filozoflardan farklı bir epistemik zemine dayanır. Peygamberleri dinleyenler kavramları, iddiaları ve yargıları oldukça açık ve net bir şekilde duyup muhatap oluyor. Zihin karışıklığına yol açacak, anlaşılmayacak önermeler ile düşünce izinde kaybolması zorlaşıyor. Özellikle ilk inen ayetlere bakıldığında kısa ve açık net önermeler ortaya konuyor. Önermedeki icaz dilde olduğu kadar anlamda, bilgide ve değerde de devam ederken bunların hakikat olduğunun delillerini ve temellendirmelerini sunuyor. Yani vahiydeki açıklık, netlik ve vurgunun belirgin olması aynı zamanda hakikatin önemli bir özelliğidir.

Yeri gelmişken bu ana fikir yüzyıllar içerisinde belagatçiler ve mantıkçılar tarafından inceleniyor. William Ockham’a atfedilen ‘basitlik ilkesi’ bunu ifade eden bir ilke olarak ortaya çıkıyor. İslam düşüncesi açısından aşına olunan bu ilke, Batı Aydınlanmasında önemli bir rol oynuyor. Kısaca en hakiki önermeler, en yalın ifade edilebilen

önermelerdir. Yani en açık, yalın önerme muhatabını en ilzam edici, susturucu, onun iz'anına, zihin dünyasına en net aktarılabilir önermelerdir. Mesela "Allah göğü ve yeri yarattı" ifadesi temellendirildiğinde bunun zıddı olan "Allah göğü ve yeri yaratmadı" iddiasının ispatından çok daha güçlü olacaktır.

Bazı iddia sahipleri de Kur'an'ı insan kelamı olarak yani Rasulullah'ın (asm) kendi sözü gibi ele almak istemektedir. Hatta Batı'da bazı yaklaşımlar Kur'an'ı bu anlayışa mahkum etmeye çalışmıştır. İlk tercümelemlerin kapaklarına 'Muhammed'in Kitabı' diye yazıldığı görülmektedir. Bu Kitab'ın Hz. Muhammed'in (asm) yazdığı bir kitap olmadığını Rasulullah (asm) hayattayken kendisi ısrarla söyleyerek bu iddiaya ilk elden itiraz ediyor. Rasulullah'ın (asm) peygamber olarak kendi 'söz'leri de mevcut, ama ayet ile o sözler arasında anlam, mesaj ve hedef açısından tam bir örtüşme söz konusuyken Nebvi sözün kendi özellikleri ve farkları da açıkça görülebiliyor.

Rasulullah'a (asm) iftira atanlara ve karşı çıkanlara Kur'an meydan okumuştur. Kur'an'ın benzeri bir sure ya da bir ayet getirilmesini, eğer beşer kelamı ise bir benzerinin yapılmasını istemiştir. Beşer sözü olsaydı ki bu meydan okunanlar arasında Mekke'nin güçlü söz söyleyebilen büyük şairleri, hatipleri var. Ancak bu meydan okumaya sözle karşılık veremiyorlar. Çünkü ilahi kelamın özelliği karşısında diğer tüm sözler ateş böceğinin yıldız karşısındaki sönüklüğü gibi kalıyor. Sözle mukabele edilemiyor. Bu mukabele gerçekleşmeyince ya bu hakikatin üstünü örtmeye ya da duyulmasını engellemeye çalışılmışlardır. Ya da açıkça ortaya konan hakikat kabul edilme durumundadır. Bu tavrın samimiyetle yaklaşanlar tarafından kabullenildiği görülmektedir.

Sözle mukabele edilemediğinde söz ve anlamların çeşitlerini de hatırlayabiliriz. Örnek olarak Sözün tarihi olgulara uygunluğu meselesi vardır. Mesela Rum suresindeki "gulibet'ul Rum" o gün henüz gerçekleşmemiş bir olguyu "oldu" şeklinde haber geliyor. Kur'an bu şekilde kullanarak gelecekte haber veriyor. Benzer şekilde olmamış bir olgu mesela henüz kıyamet kopmamış ama ayetler "kıyamet koptu" diyor.

O dilin üslubu, vurgunun üslubu, Rasulullah'ın (asm) dili çok temel bir dil, çok sade bir dil. Karmaşık, meşkûk kafaları karıştırıcı bir dil değil. Bazen felsefe bunun tersi şekline dönüşebiliyor. Hâlbuki felsefe de bu dile tabi olduğunda kendini ve hedefini gerçekleştiriyor. Mekkelilerin ve Medinelilerin o gün anlayabildiği temel bir dil kullanıldığını hatırd tutmak gerekiyor. Söz'ün yapısı ve etkisi noktasında Cürcani'nin nazım teorileri, belagat teorileri etkili tartışmaları devam ettirmiştir. Sözün anlam derinliği ve yüksekliği ile bunu birlikte düşünmek lazımdır. Bu netlik, sadelik bir

yönüyle basitlik oldukça önemli bir alan açıyor. Kur'an o günkü insanların zihnine, diline ve hayatına uygun bir şekilde ifade ediyor. Elbette bu siyer içinde açıkça takip edilebilir.

Şunu da ifade etmek gerekirse Rasulullah'a (asm) fiziki ambargo uygulandığında, Müslümanlar bir mahalleye sıkıştırılmak istendiğinde hiç kimseyle iletişime geçmeleri istenmiştir. Ama şurası çok açık bir şekilde biliniyor ki insanlar yani Mekke ahalisi haşa "Bu adam ne saçmalıyor" diyememiştir. Bazen yanlış bir algıyla sanki alakasız bir yerde Peygamber (asm) konuşmaya ve vahyi anlatmaya başlamıyor. Rasulullah'ın (asm) sözleri ve vahyin anlatımında bazen zihinlerde film karelerindeki kopukluklar gibi ayırık düşünme hatasına düşülebiliyor. Rasulullah (asm) Kur'an'ı yaşayan bir insan, Kur'an da hayata dair, hayatta yaşayan, yaşanmaya devam eden bir metin olarak görülebilirse oradaki dipdiri sahnenin tüm unsurları birlikte görülmeye başlayabilir. Kur'an'a muhatap olunurken Rasulullah'ın (asm) muhatabiyetinin sahnesi ne kadar net görülebilirse o mercekten, dürbünden, kelimelerin ve kitapların arasından bugüne ve geleceğe ait de o kadar doğru anlamlandırma imkânı olacaktır.

Hakikati Anlama ve Anlatma

Kur'an hakikatlerinin anlaşılmasında nübüvvet meselesi çok temel bir konu ve bundan dolayı siyere Kur'an ile bakmak, Kur'an'a siyer ile bakmak önemli bir yerde duruyor. Rasulullah (asm) hayatıyla, sözüyle, uygulamasıyla Kur'an'ı yaşıyor ve temel bir örneklem oluşturuyor. Güncel fikri tartışmalardaki karmaşalar üzücü olabiliyor. Bunların bir kısmı köpük gibi yüzeyde kalmış, temellendirilememiş ve kavramsallaştırılmamış olabiliyor. Hakikatin kaynağı doğru tespit edilemediğinde düşünce açısından sıkıntı büyük olabiliyor. Hakikati gölgeleyen belki geçici perdeleyen unsurlar olabilir. Bu unsurları doğru tespit ederken Kur'an üzerinden Rasulullah'ın (asm) yaşanmış örnekleri açıklayıcı, tatmin edici ve ikna edici imkânlar sunmaktadır.

Kur'an kendi ifadesiyle apaçık mubin, muhkem ve tutarlı bir kitaptır. Bundan dolayı da "Akletmez misiniz?" diyerek apaçık örneklemeleri ile akletmeye çağırıyor. Akletmeye davet eden bir kitaba aidiyet iddia ederken düşünmeye, sorgulamaya mesafe konularak günümüz problemlerine çözüm üretmekte zorlanmanın nedenleri daha belirgin hale getirilmelidir. Bu da yine günümüz insanının sabırsız ve aceleciliği ya da konformizmi ile ilgili olabilmektedir. Düşünmek, sorgulamak sabır ve süreklilik gerektiren şeyler; bunlar olmadığı için düşünceye süreklilik katılamıyor ve parça parça konularda kaybolunuyor. Birkaç meseleye takılıp kalındığında bütünlük ve yaşanmış

gerçeklikler hatırlanamayabiliyor. Bütünlük vurgulanırken afaki denebilecek bir tavra, içi boşaltılmış sloganlara düşülebiliyor.

Asr-ı Saadetten günümüze baktığımızda aynı iftiralar, aynı şüpheler, aynı ithamlar söz konusu; küfrün bir avuç iddiası var. Bu bir avuç iddia her dönemde ısıtılıp ısıtılıp servis ediliyor. Tarihi süreç içerisinde bunlar kaç defa açıklanmıştır. Bugün de hakikatin çürütülme iddialarının hiçbirisi tutarlı ve geçerli değildir. Bu iddiaların hiç haklı yönü olamaz mı denirse elbette hakperestçe bakıldığında bu noktaları da belirginleştirmek gerekmektedir. Hakikati doğru anlatıp doğru temsil edemiyoruz. Haklı söyleyenler bazen kendileri perde olabiliyorlar ve bundan dolayı küfrün eline hakikat parçacıkları düşüyor. Onlar ellerine düşen parçacıkları birleştirilebilirlerse, birleştirme fırsatı bulabilirlerse imanda en güzel yerleri hazır aslında. Dolayısıyla onları dışlamadan, yok saymadan hakikatlerde herkesin birleşmesi için çalışmak elzemdir.

Sonuç

Söz, bir ifade, iddia ve yargı olarak hükmün ortaya çıktığı yerdir. Bu hükmün dayandığı kavramsal zemin onun üzerinden takip edilecek akıl yürütmelerdeki bilginin nasıl elde edileceğini de etkileyecektir. Bilginin tecrübeye dayalı olarak üretilmesi güçlü bir akıl yürütme olarak görülmelidir. Nebevi bilgi kaynağının da tecrübi bir bilgi alanı olarak ele alınması mümkündür. Doğru ve yanlış kararı, bu tecrübi bilginin doğruluk değerine dayalıdır. Bu değerlendirme süreci hakikat karşısında 'taraf'ların oluşmasına ve bunların farkında olunması zorunluluğuna işaret eder. Doğruluk değeri herhangi bir sebep ve yolla perdelenmek de isteniyor olabilir. Aslında tasdiklerin açık ifadesi hükümlerin belirgin şekilde ortaya çıkmasıdır. Hakikati anlama ve aktarma çabası bu ifade, iddia ve yargıların bir delil ve temellendirme olarak yerini doğru tespit etmeyi gerektirir. Bu yönden tecrübi bilgi olarak delillendirilen ve temellendirilen iddia ve yargılar güçlü argümanların oluşmasını sağlamaktadır.

Kaynakça

1. Nursi, Bediüzzaman Said. *Sözler*. İstanbul: Söz Basım Yayın, 2012.